

IN MEMORIAM KARL MURU

1. I 1927 – 30. V 2017

Foto: Tartu Ülikool

Karl Muru rääkis mõtlikult, aeglaselt, pikkade pausidega. Näis, et tal pole vaja kuhugi jõuda ega ühegi tööga kiirustada, et tal on aega. Talle oligi antud palju aega, aga see, et ta jõudis ka palju kogeda ja ära teha, ei sõltunud ainult eluea pikkusest. Tema aegluses oli varjul intensiivsus, midagi toimus ka siis, kui näiliselt oli paus.

Karl Muru sündis Kaarepere vallas, õppis ja alustas maal tööpoisi elu ning asus siis 1945. aastal õppima Tartu Õpetajate Seminari. Valik oli tema loomule küllap vastav, õpilased Rapla ja Elva keskkoolist on teda meenutanud hea sõnaga kui empaatilist õpetajat, kes

säilitas vaimse selgroo ka neil aastatel, kui seda oli kerge kaotada. Õpetajatöö kõrvalt lõpetas ta 1958. aastal Tartu ülikooli eesti kirjanduse eriala ning asus tegutsema ülikoolis aspirandi ja õppejõuna. 1963. aastal valmis kandidaaditöö Jaan Kärneri luulest ning 1974. aastal doktoritöö „Eesti lüürika aastail 1930–1940“. Kohtusin Karl Muruga hiljem, kuid usun, et kõike seda suutis ta ka tollal teha aeglaselt ja mõtlikult ning ikkagi sellise tööka järjekindlusega, milleni paljud ei küüni. 1978. aastal sai Karl Muru Tartus professoriks, töötas vahepeal Jyväskylä ülikoolis, kirjutas kooliõpikuid ja artikleid, koostas artiklilogusid ja luuleraamatuid. Emeriitprofessorina tegevus jätkus ja tulid ka suuremad tunnustused: Eesti Kultuurkapitali aastapremia, Elva aukodaniku ja Jyväskylä ülikooli audoktori tiitel, Eesti Vabariigi teenetemärk. See kõik on oluline, aga küllap veel olulisem on see, et huvi maailma ja kirjanduse vastu jätkus läbi elu ning ergas vaim saatis teda pärast sedagi, kui loengud ülikoolis said lõpuks peetud, uurimused kirjutatud ja raamatud koostatud.

Ma ei tea, mis oli Karl Murule isiklikult kõige olulisem, avalikkuse ees ta endast palju ei rääkinud. Kõigi kuulajate ja lugejate jaoks pidi aga selgeks saama, et oluliste asjade hulka kuulusid õpetamine ja kirjandus, kirjanduses eriti luule, luules eriti Betti Alveri looming. Siit peaks otsima neid Karl Muru tegevuse märke, mis on näha väljaspool isiklikku ja perekondlikku eluringi. Märke on palju, aga põhjust on rõhutada kolme asja, mis annavad Karl Muru elutööle erilise kaalukuse: õpetaja mõju õpi-

lastele, kirjandusteadlase mõju tõlgendusviisidele ja raamatute koostaja mõju ettekujutusele eesti luulest. Õigupoolest on tegemist ühe ja sama tegevuse kolme tahuga, mis kuuluvad kokku, aga pais-tavad eri nurkade alt veidi erinevas val-guses.

Karl Muru oli pedagoog kõige pare-mas mõttes. Tema jaoks olid ühtviisi tähtsad nii õpetamine keskkoolis kui ka ülikoolis ning õpetaja roll tähendas nõudlikku hoiakut, vajadust anda edasi teadmisi ning oskusi, aga samuti väär-tusi. Võib arvata, et üks tema varase-maid juhendatavaid ülikoolis Ly Seppel ning üks viimaseid juhendatavaid Lauri Sommer mäletavad koostööd erinevalt, kuid võiks olla siiski iseloomulik, et just neid alustavaid kirjanikke Karl Muru juhendas ja nende uurimisteedadega ta haakus. Ly Seppel kirjutas diplomitöö „„Arbujate” esteetiline ideaal” (1967), Lauri Sommer bakalaureusetöö Uku Masingust (2000), kolm aastat hiljem kasvas sellest välja ka magistritöö. Uku Masing ei vastanud juhendaja esteeti-lisele ideaalile samal määral kui Betti Alver, aga arbujate juurest Karl Muru ideaale igal juhul leidis ning suhtus nende loomingusse suure respektiga. Ühtpidi tähendas see kindlaid arusaamu luule ajatutest väärtustest ja kirjanduse toel toimuvast väärtuskasvatusest. Tei-sest küljest toetas Muru aga alati oma õpilaste iseseisvat ning eelarvamustest vaba otsingut, toetas seda, et ideaale otsitaks ja leitaks ise. Tõsi, ideaalideta tegutsemine ilmselt Karl Muru mõtte-maailma ei sobinud. Olin ka ise üks tema juhendatavatest ning mu töö eesti luule antoloogiatest vastas samuti tema huvisuundadele, kuigi teema leidsin varem kui juhendaja.

Vana kooli pedagoogist räägib mitme institutsiooni ühine järelehüüe Karl Murule, samamoodi saab rääkida vana kooli uurijast. Tema tegevuse kvintes-sents avaldub silmatorkavalt artikli-kogudes „Vaateid kolmest aknast” (1975), „Kodus ja külas” (1987), „Luule-seletamine” (2001) ja „Rännul luule-ilmas” (2014) ning monograafias „Betti

Alver. Elu ja loomingu lugu” (2003). „Vana” märgib vanaaegsust, miks mitte ka „eestiaegsust”, kuid sellega ei peaks kirjeldus piirduma, tehtu suur ning omas ajas uudnegi tähendus tuleb ilm-siks eriti just Nõukogude Eestis soosi-tud kirjanduskäsitluste taustal. Karl Muru polnud nõukogulike stamparusa-madega kirjandusteadlane – see, et arbujalik esteetika kujundas XX sajandi teisel poolel olulise vastukaalu ametli-kule politiseeritud kirjandusseletusele, on suures osas tema teene. Karl Muru pidas tähtsaks tähelepanelikkust teksti suhtes. Tema tundlikud käsitlused üksi-kutest luuletustest moodustavad küll ühe osa kirjanikust, kuid on teistele töödele varjatult teoreetiliseks lähte-kohaks: tekst peab ise andma uurijale kätte olulise tuuma, mille üle saab edasi mõelda, kirjandus ise kujundab selle, mida temas märgatakse.

Aastatel 1981–1982 ilmus Karl Muru ja Ragna Jõesaare koostatud ning koo-lidele mõeldud kolmeosaline antoloogia „Eesti luulet”, mis sai eeltöök veel mahukamale Karl Muru koostatud „Sõnarisele” (I–IV; 1989–1995). See on kõige mõjukam eesti luule antoloogia, mis üldse kunagi on ilmunud, ning jääb selleks ilmselt pikaks ajaks. Vahetult enne Karl Muru surma seadsin ma ise trükivalmis antoloogia „Eesti luuleilm II”, mille üks koostamispõhimõtteid oli see, et seal ei tohiks olla autoreid, kes on esindatud „Sõnarises”. Minu jaoks oli tegemist mõtlemapaneva kokkusat-tumusega, kuid arusaadavalt polnud kavas vaidlustada Karl Muru töö täht-sust. Pigem vastupidi – kui tundub ole-vat vajadus raamatu järele, mis väldib „Sõnarise” sisu kordamist, siis tähendab see seda, et Karl Muru elutöö on välti-matu, seda tuleb igal juhul märgata, kas seda kinnitades või sellele alterna-tiive pakkudes. „Sõnarine” võtab kõige paremini kokku ettekujutuse eesti luuleloost, mis oli jõudnud 1980. aas-tate lõpuks kujuneda klassikaliseks. Siin avaldub koostaja isiklik maitse, kuid ehk veelgi rohkem avalduvad siin kollektiivsed arusaamad. Oli õige hetk

ühine luulepeegeldus väarikate köidete kujul nähtavusse tuua ja Karl Muru oli selleks tööks kõige õigem inimene.

„Sõnarise” koostamise eel ja ajal käisin ma Karl Muru loengutel. Eriti just sealt mäletan tema aeglast juttu ja vakatamishetki. On õppejõude, kes käivad loengul mõtlemas, ja neid, kes käivad esinemas – enamasti tehakse mõlemat korraga, aga üks külg hakkab silma. Karl Muru käis mõtlemas, kuigi loengud olid hoolega ette valmistatud ning püsisid kindlas raamistikus, rappaminevaid mõtteuitamisi seal polnud. Nüüd tundub, et tema pause sisustas lisaks mõtlemisele ka vajadus lihtsalt

olla, mõnikord mõtlematagi, kogeda vaikust kahe lause vahel. Ma ei tea, kas see Karl Murule endale samamoodi tundus, aga mulle see nii paistab ning usun, et tema hoiakud ja arvamused on ajapikku minu jaoks selgemaks saanud. Hilinemisega tuli taipamine, et tema pehme ja teravaid konflikte vältiv suhtlusviis peitis alati midagi, millest ta ei taganenud. Mõtlev aeglus ja leebe põhimõttekindlus – need jooned iseloomustasid Karl Muru kui inimest. Nende abiga jõudis ta teha suure elutöö, ilma et kuhugi oleks olnud kiiret.

MART VELSKER